

Kényszerhelyzetben árnyalatokért

Az áprilisi Híd és a körülmények

3.

Ilyen előzmények után Sinkó Ervin 1950. június 20-a körül találkozott a Magyar Osztály tanácstermében a vajdasági fiatal magyar írókkal. Ott voltam az előadásán, amelyről gyorsírói jegyzetek készültek. Sinkó azok alapján összehozott egy, mintegy két újságlapot betöltő szöveget, s azt az *Ifjúság Szava* szerkesztőségének a rendelkezésére bocsátotta. A beszámoló június 24-én jelent meg *A Híd áprilisi számáról*, öthasábos, egész oldalas címmel. A tördelésnél ott voltam a nyomdában. Már nem emlékszem, név szerint ki volt az ügyeletes szerkesztő. Talán Madarász András, későbbi sógorom? Ő is B. Szabó György tanítványa volt a Tanárképző Főiskolán. Vagy a csantavéri parasztfiúból újságíróvá serdült Firicz István? A cím alá, a középső három hasábra, alcímként bekeretezve ezt tettük: *Sinkó Ervin beszélgetése Vajdaság fiatal íróival*. Az alcím alatt középpűt Sinkó Ervin egyhasábos fényképe díszelgett. De nem volt aláírása. Helyette a kép alá, nagyobb betűvel, a közcímekegyike került. Sinkó beszédéből emeltük ki. Így hangzott: *Egyetlen cenzorunk szocialista lelkiismeretünk*. A kép alá, az első sorba, egyhasábosan – mintegy képaláírásként – ezt szorítottuk be: *Egyetlen cenzorunk*. A többi ez alá, egyhasábosan, a második és a harmadik sorba került. Amolyan kicsinyes bosszúból tettük, s kíváncsian vártuk, miután megjelenik, észreveszi-e valaki. Csak Fehér Ferenc vette észre. Tehetlenségünkben jobb híján hármásban kuncogtunk rajta. Ma már látom, éretlenül és méltatlanul jártunk el.

Sinkó három részre osztotta beszédét. Az első részben a vajdasági magyar írók elhivatottságáról beszélt, a másodikban a kritikusokkal, nevezetesen Rehákkal és Gállal foglalkozott, a harmadikban pedig a fiatal írók szövegéről mondott külön-külön véleményt, sokkal inkább a mesterségbeli tudás, semmint az eszmeiség vagy a művészi teljesítmény szempontjából. Előljáróban kiemelte, hogy a szocializmusban nem lehet turgenyevi

értelemben az apák és a fiúk harcáról beszélni. Az öregek is, a fiatalok is, akik a szocializmust építik, forradalmárok. Ő ezért nem kíván „csak fiatalokról” beszélni. „Akik pedig ellene vannak a szocializmus építésének, azok ellenségeink” – mondta ki Sinkó a szentenciát. Mintha a kettő mellett harmadik nem is létezhett volna. Társutas, ellenfél, vagy másként gondolkodó.

Megállapítva, hogy azok a változások, amelyek a jugoszláviai magyarok körében napjainkban történnek, nagyon fontosak, Sinkó rátérhetett mondanójának lényegére. „Mi, jugoszláviai magyarok – emelte ki –, egész hangosan, nyíltan és félreérthetetlenül valljuk, hogy jó magyarok vagyunk, és azok akarunk lenni. Különös szerencsénk az, hogy éppen itt lehetünk jó magyarok és éppen azáltal, ha jó jugoszláv hazafiak vagyunk. Miért? Vessünk egy pillantást a határon túlra. Bizonyos, hogy odaát Magyarországon óriási változások mentek végbe. Magyarországon a Vörös Hadsereg segítségével csakugyan megvalósult a magyar nép sokévszázados álma: Magyarországon a Vörös Hadsereg likvidálta a grófok és kapitalisták uralmát. De bármilyen óriási horderejű is ez az esemény, hogy a magyar nép odaát megszabadult a grófok és kapitalisták alól – az a hatalom, amely a népet felszabadította, ugyanakkor hódító is volt, hódító olyan értelemben, hogy Magyarország mindmáig megszállott ország, és szolgailag alárendeli saját érdekeit a Szovjetunió érdekeinek.”

A vajdasági magyar írók decemberi kiskongresszusukon még mélyen – s feltűnően – hallgattak a Szovjetunió és a csatlósai közötti viszonyról, Sinkó viszont fél év múltán már a legélesebb hangnemben beszélt erről. Ég és föld volt e két magatartás között. Való igaz, hogy Sinkó már 1950-ben megfogalmazta azt, amivel a magyarországi közélet nyilvánosan csak hosszú évek múltán szembesült: hogy a Szovjetunió felszabadította ugyan Magyarországot – persze, a német megszállás, illetve a nyilas terror alól –, de tüstént, méghozzá huzamos időre meg is szállta azt. Viszont helytálló-e az, amit Sinkó az idézet folytatásában mondott? „S hogy ilyen körülmények között ott nem fejlődik, nem fejlődhetett ki igazi, szocialista irodalom sem, az természetes. A magyar irodalom, – illetve azok a nyilvánosságra kerülő sajtótermékek, amelyek ott megjelennek, szolgálai másolatai, rossz fordításai a mai szovjet irodalom egyénietlen bizantinizmusának. A magyar irodalomban nehéz valami magyar forradalmiságnak még a nyomát is felfedezni...” Aligha hitte el bárki a fiatal írók közül Sinkónak, hogy a magyarországi magyar irodalomban jelentős – ha nem is szocialista – alkotások nem, hanem csupa selejt kerül napvilágra. Ma ez ötlik fel bennem: ki ellen vétenék, ha Sinkó *Tizennégy nap* című regénye mellé odatenném Déry Tibor *Befejezetlen mondat* című regényét?

Miután feltette a szónoki kérdést, hogy ilyen körülmények között mi a feladata a szocialista Jugoszláviában a magyar íróknak, Sinkó emlékeztetett arra, hogy a jugoszláv népek felvették a harcot a német hódítók ellen, de négyéves harcuk során népi forradalmukat is véghezvitték. Lenin szerint egy forradalom idején a nép évszázadokat ugrik át fejlődésében. Jugoszlávia népeinek esetében a forradalom négy éve egy békés évszázad fejlődésénél is többet hozott a politikai és az emberi érettségben. A vajdasági magyarok viszont, noha volt Petőfi brigád, voltak nagyszerű kivételek is, többségükben csak a szemlélő szerepét vállalták – mondta Sinkó –, s ha aktív harcosok voltak, többnyire nem a szabadságharcosok, hanem az ellenség soraiban ragadtak fegyvert. Mi lett ennek a következménye? Sinkó szerint az, hogy „a magyar tömegek ma politikai aktivitásban, szellemi érettségben, öntudatban elmaradnak hazánk többi népei mögött”. Kiemelve, hogy a felszabadulás óta a vajdasági magyarok nagyot fejlődtek, Sinkó így folytatta: „Mi más lehetne a vajdasági magyar író feladata, mint ezt a fejlődést szolgálni, meggyorsítani, azon lenni, hogy a lehető legrövidebb időn belül eltűnjék az a különbség, mely a társadalmi aktivitás és a politikai érettség tekintetében a magyarság és Jugoszlávia többi népei között még mindig fennáll.”

Akkor sem értettem, ma sem értem, miért akarta Sinkó ezt a nemzeti szempontból kisebbségi érzést, illetve tudatot rántukmálni. Egyszerűen nem mondott igazat. A horvátok közül is igen sokan szolgáltak az usztasáknál és a domobránoknál, a szerbek közül is sokan Nedić katonaságánál, Ljotić önkénteseinél, Draža Mihailović csetnikjeinél, a szlovének közül is a fehérgárdisták soraiban, a montenegróiak közül is az olasz megszálló szolgálatában álló csetnikek soraiban, a bosnyákok közül is a légióikban és a külön bosnyák összetételű SS-alakulatokban. Jugoszláviában 1950-ben már nem azt számolgatták, hogy melyik nemzet soraiból milyen részarányban harcoltak az ellenség soraiban, hanem azt ismételték, hogy minden nemzet és nemzetiség soraiból épp elegenden harcoltak a népfelszabadító hadseregben ahhoz, hogy minden nemzet és nemzetiség kiérdemelje az egyenjogúságot. Ha azt, amit Sinkó mondott, egy hazai – vajdasági – szerb mondta volna a szemünkbe, 1950-ben már aligha hagytuk volna szó nélkül. Akivel csak beszéltem azok közül a fiatal magyar írók közül, akik bejártak az *Ifjúság Szava* szerkesztőségébe, a fentiek hallatára Sinkótól megbántva elfordultak. Beszédének más részeit is fenntartással és vállvonogatva, sőt előítéllettel fogadták.

Sinkó azonban a feladatok dolgában nem tudta, mi az elég. „Nincs ma szabadabb ország a mi hazánknál – nézett a szemünk közé. – Nincs ma még egy ország, mely úgy megállná a sarat, mint Jugoszlávia, mind

Amerika, mind a Szovjetunió hegemonisztikus törekvéseivel szemben.” Kiemelte, ha segítünk fejleszteni a vajdasági magyarság szocialista öntudatát, egyszersmind a magyarországi magyaroknak is szolgálatot teszünk. Ugyanis a tájékoztatóirodás politikának előbb-utóbb vége szakad. „S akkor a Tájékoztató Iroda béklyóitól felszabadult magyar nép azt kérdi majd tőletek, vajdasági magyar íróktól: ti akik szabadon élhettetek, alkothattatok, akiknek nem a nagy-orosz politika írta elő, mit és hogyan írhattok, ti, akiknek egyetlen cenzorotok a saját szocialista lelkiismeretetek és felelősségérzetetek volt, ti, akik annyival kedvezőbb helyzetben voltatok, éltetek-e a szabadsággal, mit alkottatok, mit hoztok most nekünk? Vajon nem volna-e szép, ha akkor ti egy sereg magyar könyvre mutathatnátok, melyek az új szocialista magyar kultúrának törtek utat, könyvekre, művekre, melyek majd példái és mintaképei lehetnek amazoknak odaát.”

Halálos csend volt a teremben. Ilyen lehangoló pátozra aligha számíthatott bárki. Aki nem kótyagosodott meg tőle, annak nem kellett utóbb kijózanodnia. Nem elég, hogy a szovjet már nem diktálhat, az kell, hogy más se diktálhasson. Márpedig diktált. Sinkó úgy tett, mintha e téren nálunk nem látna bajt. „Igaz, ez nem könnyű feladat. De csak nagy célokért érdemes harcolni. S ez a mai összejövetelünk legyen egy lépés a nagy célok megvalósításához” – mondta Sinkó álcázott propagandisták megnyerő mosolyával, miközben észre sem vette, hogy közönsége számára a látóhatár egy ifjúsági folyóirat kiharcolásánál mint elérhetetlen álomnál lezárult. Sinkó – túlzásai ellenére – széles látókörű európeér volt, közönsége viszont a falujától is alig tudott elszakadni.

Sinkó csak ez után a hazafias bemelegítő után tért rá az áprilisi *Híd* ügyes-bajos dolgaira. Azzal kezdte, „nagy hiba” volt, hogy a bevezető „hamis bélyeget ütött az egész számra”. Nem akadtam fenn azon, hogy jó kifejezés volt-e arra, amit mondani akart, a „bélyeget ütött rá”. B. Szabó csupán beharangozott. Nem bélyegezett meg senkit és semmit. Sinkó szerint azt állítani, hogy a fiatalok művészi formában fejezik ki társadalmi valóságunkat, a megváltozott társadalmi tudatot, meg hogy megrajzolják az új ember arcát, erkölcsét, érzésvilágát, gondolkodásmódját – mindezt idézte, anélkül, hogy B. Szabó nevét említette volna –, nos, erre Sinkó így reagált: „Ez az állítás a legendákban szólva korai. Amikor Rehák László kritikájában ezt a tényt leszögezi – hogy ez nem felel meg – én ebben tökéletesen egyetértek Rehákkal.” Hovatovább Sinkó szerint Reháknak kötelessége volt az olvasót figyelmeztetni arra, hogy a bevezető mást ígér, mint amit a szám nyújt. Ehhez azonban tüstént hozzátette: „De ezért az írások szerzőit lebunkózni, ez sem kisebb hiba.” Majd így folytatta: „Nem értek Rehákkal egyet, hogy bizonyos merevséggel állította fel követelmé-

nyeit, kész mércét alkalmaz és minthogy a mértéket úgy találja, nem ütik meg az írók, pálcát tör felettük. Ez a fajta »elvi« kritika nem konstruktív. Nincs benne elég odaadás, elég szeretet, nem konkrét kritika. Ilyen elvi dogmatizmus irodalomra alkalmazva nem tesz szolgálatot az irodalomnak, hanem elriasztó, bénító hatású.”

Teljes mértékben egyetértettem vele. De arra is tüstént felfigyeltem, hogy a „hibákat” rangsorolva Sinkó szemében más-más okból B. Szabónak és Reháknak egymás mellett a helye.

És a harmadik megbírált személy? Sinkó beszélt egy „másik cikkről” is, amelyikben ugyancsak ledorongolták az áprilisi *Híd* szerzőit, és amelyet ő, ha annak a lapnak a szerkesztője lett volna, ahol megjelent, nem közölte volna. Sinkó valami miatt nem mondta ki Gál László, a „másik cikk” szerzőjének a nevét, de világos volt, hogy az ő kritikájára gondolt. „Ez a cikk a kritikának azt az orosz módját alkalmazza, amit nálunk semmiképpen sem szabad meghonosítani. Ez az a módszer, amely kritika helyett egyszerűen ellenforradalmi műnek nyilvánítja azt a művet, mellyel nem ért egyet.” Állítását szemléltetendő idézte Gálnak azt a kijelentését, miszerint aki húszéves korában irodalmi ellenforradalommal kezdi, az megmarad továbbra is, öregkorára is, nem csupán az irodalmi ellenforradalmiságnál. Sinkó hozzátette, hogy már a cikk címe, az *Eltévedt fiatalok* is ezt a minősíthetetlen hangot ütötte meg. „Ezt a bürokratikus szovjet mentalitást – ismételte Sinkó –, mely mindjárt rásüti a másikra Káin bélyegét – minálunk meghonosítani nem szabad. A mi álláspontunk szerint a kritika feladata: a legnagyobb szeretettel utat mutatni, segíteni – nem pedig a hóhér szerepében tetszelegni. Mert ilyen mondat, hogy »A jugoszláviai magyar ifjúság azonban nem fog kezdet sem Németh Lászlóval – sem ezzel a Tomán Lászlóval« – ez nem irodalmi kritika, ez kiátkozás, ez demagógia. Mert ha valakinek nem tetszik a Debreczeni-féle kritika és ezért egy kalap alá veszi Tomán Lászlót a fajvédő Németh Lászlóval – az nem más, mint felelőtlen demagógia. Ettől az ilyenfajta kritikától ifjúságunk semmiféle segítségre nem számíthat.”

Ma sem értem, mit keres itt a „demagógia” kifejezés. De Gálra azt mondani, hogy a hóhér szerepében tetszeleg, mégsem akármilyen. Bár Sinkónak a lényegre vonatkozóan igaza volt, mégis két észrevétel kívánkozik ide. Először az, hogy Gál a kézfogások láncolatával Tománt nem is Németh Lászlóval, hanem a három pont révén – ezen van a nyomaték! – Szálasi Ferencsel hozta kapcsolatba. Nem ez ellen kellett volna Sinkónak háborognia? Másodsor az, vajon Sinkó nem vetette-e el a súlykot, midőn Németh Lászlót nemes egyszerűséggel fajvédőnek mondta? Ezt a minősítést nem Gáltól kölcsönözte. Sinkó meg sem kísérelte, hogy a népi (völkisch)

gondolat megannyi áramlatának követői között különbséget tegyen, s méltányosan jelölje ki Németh László helyét. Sinkó minősítése nem lehetett se véletlen, se nyelvbotlás, mert beszéde során – később – Németh Lászlót éppenséggel a magyar fajvédők ősének nevezte.

Sinkó „a mi álláspontunk”-ról nyilatkozott, arról, hogy „minálunk” mit szabad és mit nem szabad meghonosítani. Nem magánvéleményt, hanem hivatalos álláspontot közölt velünk. Rendreutasította az elszabadult vidéki bürokratákat, s igazságot szolgáltatott a meghurcolt, jó szándékú, de botladozó embereknek. A fiatal íróknak. Végül is ki hívta Sinkót Újvidékre, és kinek a nevében értekezett a fiatal írókkal? Természetesen a Vajdasági Kultúregyesületek Szövetsége Magyar Osztályán születhetett meg az ötlet, hogy Sinkót meg kellene hívni a fiatal írók csillapítása érdekében. Nem hiszem, hogy az ötlet Ernyes Györgytől származott volna. Nincs kizárva, hogy Ernyes akkor hallott először Sinkóról, amikor hihetőleg B. Szabó György előhozakodott a meghívás gondolatával. B. Szabónak egy tekintélyes kívülállóra volt szüksége, akitől azt remélhette, hogy majd felülbírálja provincializmusba süppedt „vonalas” kritikussait, mindenekelőtt Rehákat. Sinkó kiváló személynek látszhatott erre a szerepre. Vajdasági születésű volt, 1919-ben nem épp névtelen részvevője volt a Kun Béla vezette magyarországi forradalomnak, a két háború között Bécsben, Moszkvában, Párizsban, majd Szarajevóban élt, ahol a felesége orvos volt. Jugoszlávia lerohanása Sinkót egy boszniai kisvárosban érte. A háború után Zágrábban telepedett le. Pavle Gregorićtyal, a horvát kommunisták legrégebb vezetőinek egyikével még a háború alatt került kapcsolatba. Zágrábban meghitt barátságot ápolt Miroslav Krleža íróval, a pesti Ludovika hajdani tisztjelöltjével, aki pedig Josip Broz Titóval volt még a háború előttről közeli barátságban. Sinkó, eszmeileg aktuális esszéinek, tanulmányainak és kritikáinak köszönhetően, már a háború utáni első években országos viszonylatban befolyásos írónak számított. Azok, akik a művészet világában folyamatos eszmei útbaigazításra vadásztak, akiknek tisztában kellett lenniük a legfrissebb hivatalos állásponttal, mindenütt adtak a szavára. Vojislav Mataga *Književna kritika i teorija socijalističkog realizma* című, 1987-ben Zágrábban megjelent könyvében ezt írta róla: „A szocialista realizmus egyeduralmának korszakában a legagilisebb kritikus mindenképpen Sinkó Ervin volt.” Mármost a horvát irodalomban. Illetve Horvátországban. És csakugyan, Sinkó már 1947-ben nem akárkinek, hanem annak a Petar Šegedinnek is, aki a Jugoszláv Írószövetség II. Kongresszusán – miként fentebb láttuk – referátumában hazai használatra igyekezett a szocialista realizmust megszabadítani Zsdanov apológiájától, *Osamljenici* című regényéről le-

sújtó kritikát írt, s ez volt a konklúziója: „...semmi szükség nem volt arra, hogy ez a könyv napjainkban nálunk megjelenjen”.

Az 1950-ben uralkodó viszonyok azonban nem teheték lehetővé Ernyesnek, hogy a Magyar Osztály nevében önállóan meghívja Sinkót Vajdaságba. Ernyesnek előbb nyilván el kellett hitetnie a Kommunista Szövetség vajdasági vezetőségében az Agitprop főnökével, hogy a magyar írók két nemzedéke között tűrhetetlen viszony alakult ki, s nincs más, csak Sinkó Ervin, aki elvszerűen csillapíthatná a kedélyeket. A kezdeményezésről az Agitprop főnöke – a legszűkebb pártvezetőség legbefolyásosabb tagjainak egyike – feltehetően kikérte mindazoknak a véleményét, akiknek az értékelésére kíváncsi volt. Nyilván közéjük tartozott Rehák László is, hiszen az egyetlen magyar napilap főszerkesztője magyar értelmiségi ügyekben megkerülhetetlen politikai személyiségnek számított. Rehák – írásai alapján – nyilván ismerte Sinkót, s arra számított, hogy majd nyilvános támogatást kap tőle. A bennfentesek azonban úgy döntöttek, célszerűbb lesz, ha Sinkót nem a Magyar Osztály, hanem a vajdasági kormány hívja meg, méghozzá tartományi körútra, amelynek a fiatal írókkal való találkozás csak egy szegmentuma lesz. A *Magyar Szó* 1950. június 5-én hírül adta, s egy fényképet is közölt mellé, miszerint Sinkó Ervin szombaton, június 3-án vajdasági körútra érkezett, az újvidéki vasútállomáson Sóti Pál, a tartományi kormány alelnöke várta. Arról, hogy miként festett ez a körút, a lap némi ízelítőt adott. Sinkó 3-án, jövetele napján ellátogatott az újvidéki Novkabel dróthuzalgyárba, este nyolc órakor pedig *Ember és társadalom* címmel előadást tartott az újvidéki József Attila Magyar Művelődési Egyesületben. Június 4-én Topolyán *Mi a szabadság* címmel előadást tartott Topolya és környéke magyar parasztjainak, este hét órakor pedig *A polgári és a szocialista realizmus az irodalomban* címmel Újvidéken a *Híd* szerkesztőségében a vajdasági magyar íróknak. Június 5-én ellátogatott a nagybecskereki cukorgyárba, utána „megtekintette az élelmiszeri kombinátus építőhelyét”, ugyanott ugyancsak előadást tartott. Ez a körút a következő napokban is olyan eredményesnek mutatkozhatott, hogy mire sor került a fiatal magyar írókkal tervezett beszélgetésre, Sinkó már B. Szabó Györgyöt is keményen tetemre hívhatta, sőt Rehák Lászlót is – miként rászolgált – kipellengérezhette. Egyébként hogyan jött volna Sinkó ahhoz, hogy egy számára – hosszú távolléte miatt – már idegennek számító környezetben, amelyben senkit sem ismert, egy befolyásos politikust – Rehákot – csak úgy ledogmatistázzon? Sinkó a tartományi kormány vendégeként a fiatal írónemzedéknek is egy meg nem nevezett, személytelen, de mindenütt jelen levő fensőbbség nevében beszélt.

Ez a kitérő után hadd adjak ízelítőt Sinkó beszédének harmadik részéből, amelyben a fiatal írók írásait külön-külön is sorra vette.

Németh Istvánt nagyon tehetségesnek mondta, meggyőződése szerint még sok szép novellát ír majd, ennek azonban első feltétele, hogy leszokjon a képhalmozásról. Azután a *Híd*ban közölt *Helytelen világ*ból két példát hozott fel a képzavarra, egyet meg a szép, képszerű kifejezőmódra. Az első példa: „Ha kinyílik a kocsmá ajtaja, mint felrántott zsilipből ömlik az utcára a különös hang-láva, amelyből csak úgy csurog a bánat, szenvedély és örület.” Sinkó így folytatta: „Képzavarral állunk itt szemben: a hangot és a lávát nem lehet összekötni, a láva sütő, tüzes valami – viszont ha felrántjuk a zsilipet, abból sohasem ömlik tűz, hanem víz... A fiataloknál az érzések gazdagsága viszi az írást és ebben az érzésuhatagban elvesztik az ellenőrzést.” A másik képzavar: „Odalép egy pléhvel bevont söntéshez és kér egy kis üveggel. Felét azonnal kiissza, előbb megöblíti vele a száját, aztán egy kortyintással lenyeli.” Sinkó így vélekedett: „Ennél a szép mondatnál is kiütözik bizonyos gondatlanság a megírásban. Nem veszi elég komolyan a képet, és nem elég következetes. Ha »felét **azonnal** megissza«, akkor nem lehet hogy »előbb megöblíti vele a száját«, stb.” Sinkó szerint a mondatot másképp kellett volna megfogalmazni, hogy szabatosabb legyen. A sikeres képi kifejezésre a következő példát hozta fel: „Azután már nem is a párát nézte, csak bámult a semmibe. Nehéz ökleit az ölébe ejtette, hátát kicsit meggörnyesztette, mint a pihenő munkások szokták.” Kommentárként Sinkó ezt fűzte az idézethez: „Hitele van. Felidézi előttünk a képet.” Azt tanácsolta Némethnek, üljön le a novella mellé, s írja újra. Ehhez tartsa magát: „Egy novellának minden olyan mondata, amely nem ad valamit az addig elmondottakhoz, felesleges mondat, viszont minden mondatról az kell, hogy legyen az embernek az érzése, hogyha nem volna benne az írásban, akkor az egész írás hiányos volna.” Emlékezzünk arra, Rehák azt is felrótta Némethnek, hogy novellájában – a *Helytelen világ*ban is – a mondanivaló „háttérbe szorult”. Sinkónak erről más volt a véleménye: „Ami az úgynevezett eszmei tartalmat illeti, a novellában nagyon szépen ki van fejezve az utolsó három mondatban. Amit ő el akart mondani ez: Volt egy világ, amely olyan feltételeket adott, hogy mennél inkább ember volt valaki, annál kevésbé lehetett kibírni a józanságot. Ez az, amit Ady Tass Péter szavaival így fejez ki: »Mikor jön már az a Magyarország, amikor nem kell inni, hogy kibírjuk az életet.«”

Fehér Ferenc verseivel kapcsolatban Sinkó senki más, csak Bori Imre bírálatát tekintette elfogadhatónak, „mert volt a hangjában valami nyugodt, higgadt és a művészet szempontjából szólt hozzá a kérdéshez, a szocialista művészet szempontjából. Nem minden mondatát írom alá, de

egészben szép hozzászólás volt”. Sinkó szerint Rehák nagy igazságtalanságot követett el, amikor azzal vádolta a költőt, hogy elszakadt a népétől, izolálta magát. Ebben azonban a költő is hibás, mert alkalmat adott arra, hogy félreértsék. Sinkó leírta, mi az, amit Fehér a *Bocsássátok meg* című versben meg akart írni. A parasztfiúra, aki városi ember lett, s nem kaszál, kapál, parasztjai gyanakodnak, hogy elhagyta őket, de ő ölelésre nyújtja karját. Sinkó így folytatta: „Nem sikerült neki [ti. Fehérnek – M. N.], mert megvesztegették irodalmi reminiscenciák, a saját ékesszólása. Túl szép szavakat keresett és nem pont azokat, melyek megfelelnek az érzésnek. Frázisokat mond, ezek közé vegyíti az egyszerű mondatokat. Nyaratok hozsannás... stb. – ezzel nekem semmit sem mond, üres szólam.” Viszont nagyon szép, költői soroknak tartotta az alábbiakat; az sugárzik belőlük, hogy a költő és földjei elválaszthatatlanul együvé tartoznak:

*„Csak pár percre, s lopva jöttem,
dűlőutak porába szórva
hajnali köszöntésem halk jóreggelét.”*

Fehér másik, *Panaszos dal* című verséről viszont azt állította Sinkó, hogy az nem átélte, hanem olvasott élményt tartalmaz. „»Beteges barna bénaságom« stb., ez Ady hangja és nem Fehéré.” Elmondta, hogy saját első verskötetete is, amelynek *Éjszakák és hajnalok* volt a címe, s tizenhét éves korában adta ki, tökéletes Ady-utánpótlást tartalmazott. Végül a Fehérre vonatkozó részt ezekkel a szavakkal fejezte be: „Fehér Ferencet nagyra hivatott, eredeti tehetségnek tartom, aki nagyobb egyszerűsége törekedve, bizonyára gazdagítani fogja a magyar lírát.”

Sinkó szerint Tomán László azokkal polemizál – s jól teszi, hogy ezt teszi –, akik a rímbe szedett politikai jelszavakat versnek tekintik. „A versnek elengedhetetlen feltétele, hogy vers legyen – mondta Sinkó, miközben észre sem vette, hogy ez üres beszéd –, s a rossz versek jó politikai jelszavakból se válnak jó versekké.” Rehákkal ellentétben Sinkó abban is egyetértett Tománnal, hogy – s itt Tománt idézte – „költészetünk nem tükrözi híven és realista módszerrel a valóságot, leginkább a felszínen marad, nem igyekszik mélyére hatolni a valóságnak, megelégszik a jelszavakkal... stb.” Egyetértett Tománnal abban is, hogy Debreczeni kötetéből a szövetkezházra vonatkozó versszakot, azt, amelyben a templomot vén cselszövőnek nevezte a költő, művészi minősége miatt ki kellett emelni. Ehhez két igen fontos mondatot fűzött: „Helytelen kritikai módszer egy verssel szemben a Reháké, aki felsorolja, hogy mi-minden **nincs** benne a költői képben. A versre nem szabad, nem lehet a szociológia, vagy a publi-

cisztika logikáját alkalmazni, mint mértéket.” Védelembe vette Tománt az ellen a „más oldalról” – nem mondta ki Gál nevét – elhangzott vád ellen is, „amely Tomán Lászlót a fajvédők magyar ősével, Németh Lászlóval akarja egy kalap alá venni...”

Több mindenben viszont nem értett egyet Tománnal, hanem „Rehák elvtársnak” adott igazat. Sinkó például azt állította, Tomán „csakugyan alaposan elveti a sulykot”, midőn azt képzei, hogy a háború előtti vajdasági költészet hangja, stílusa napjainkban a megújulás „tényezője” lehet. Engedelmet, szerintem itt Sinkónak nincs igaza. Szakítás is csak meghatározott kontinuitással egybefonódva érvényesülhet. Végül azt is szemére vetette Tománnak, hogy esetenként következetlen, s írásából hiányzik a rendszer.

Szemelvényként ennyi talán elég is volt. Még csak azt írom ide, amit Sinkó *Megemlékezés* című hurráoptimista verselményemről mondott, de csak azért, nehogy valaki a szememre vesse, miszerint elhallgattam irántam kifejezett jóindulatát. „Szép vers ez, friss – ha nem is valami nagy vers – de amit a költő ki akart fejezni, el akart érni, azt tényleg elérte – mondta Sinkó. – A vers erénye, frissége, a ritmikájában is benne van. Űde hangot üt meg benne a költő, és ezt a hangot végig fokozni is tudja.” Sinkó egyetlen jelzőt kifogásolt a versben: „»Léha csend« – ezt írja Major Nándor. Ennek a kifejezésnek nincs indokoltsága, ellentmond a vers egészének.” Nem tudtam örülni Sinkó belátástól kongó szavainak. Az lebegett előttem, hogy Borús Erzsébet esetében szemernyi belátásra sem teltett tőle.

Talán nem túlzok, midőn azt állítom, hogy Sinkó az előadás során úgy közelített a fiatal írók szövegeihez, ahogyan jobb középiskolákban az önképzőköri üléseken szoktak. Név szerint beszélt még Petkovics Kálmán, Juhász Géza, Borús Erzsébet, Poros Anna, Sárosi Károly, Hatala Zoltán, Bóna Júlia, Madarász András, Gellér Tibor szövegéről, összesen tizenhárom fiatal tollforgató írásáról. Bori Imre *Izvor* című folyóiratszempléjét, amelyben pedig az elbeszélő költészet háború alatti s utáni felvirágozását mint műfaj történeti s az elbeszélés fejlődését is érintő problémát vetette fel, Sinkó is ignorálta. Holott az egyetlen szöveg volt az áprilisi *Híd*-ban, amely a Sinkó által emlegetett „szocialista irodalom” egy időszzerű jelenségét, sőt sajátosságát tette szóvá.